

УДК 336.1:332.12

Іщук Л.І., к.е.н., доцент

Ніколаєва А.М., к.е.н., доцент

Пиріг С.О., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

В статті досліджено роль місцевих бюджетів в реалізації державної регіональної політики забезпечення соціальної сфери. Проведено аналіз стану, динаміки, структури видатків місцевих бюджетів Волинської області на соціальну сферу та запропоновано напрямки щодо вдосконалення фінансового забезпечення розвитку основних галузей соціальної сфери регіону.

Ключові слова: місцевий бюджет, соціальна сфера, фінансове забезпечення.

Ishchuk L., Nikolaeva A., Pyrih S.

EVALUATION THE FINANCIAL PROVISION OF DEVELOPMENT OF SOCIAL SPHERE OF THE REGION

The role of local budgets in implementing state regional policy of social sphere is explored in the article. The analysis of state, dynamics and structure of expenditures of local budgets of Volyn region on social services is analyzed and the directions of improvement the financial provision of development the basic sectors of the social sphere of the region are proposed.

Key words: local budget, the social sphere, financial security.

Ищук Л.И., Николаева А.Н., Пыриг С.А.

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ РЕГИОНА

В статье исследована роль местных бюджетов в реализации государственной региональной политики обеспечения социальной сферы. Проведен анализ состояния, динамики, структуры расходов местных бюджетов Волынской области на социальную сферу и предложены направления совершенствования финансового обеспечения развития основных отраслей социальной сферы региона.

Ключевые слова: местный бюджет, социальная сфера, финансовое обеспечение.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Головною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Цілі статті. Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні взаємозв'язку бюджету і розвитку соціальної сфери та визначенні шляхів удосконалення фінансового забезпечення розвитку основних галузей соціальної сфери регіону.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Обґрунтування сутності поняття «місцевих бюджетів», формування фінансових ресурсів місцевих органів влади, покращення фінансової бази адміністративно-територіальних утворень були відображені у працях багатьох вітчизняних та західних

науковців О. Куценко, В.Опарін, А.Поддєрьогін, Ю. Саєнко, С.Юрій, Л.Страхолес, О.Яременко, Т. Гаслі, К. Грільбергер та інші. Проте, незважаючи на вагомий внесок наявних наукових праць з питань фінансового забезпечення соціальної сфери, залишається невирішеним ряд проблем, зокрема щодо особливостей фінансування соціальної сфери та забезпечення її стабільного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Соціальна політика держави має забезпечувати громадянам гарантовані Конституцією України права: на життя, безпечні умови праці, винагороду за працю, захист сім'ї, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальне забезпечення та сприятливе навколишнє середовище. Саме стан функціонування соціальної сфери характеризує якість життя населення (рис. 1): так, прожитковий мінімум з 1108 грн. у 2012 р. зріс до 1 544 грн. у 2016 р. Також слід відмітити зростання розміру мінімальної заробітної плати та пенсії. Проте також зростав і рівень інфляції та офіційний рівень безробіття, незважаючи на вказані тенденції, рівень життя більшої частини населення України знаходиться на межі бідності, що вимагає від держави надання різного роду соціальної допомоги для забезпечення їх конституційних прав.

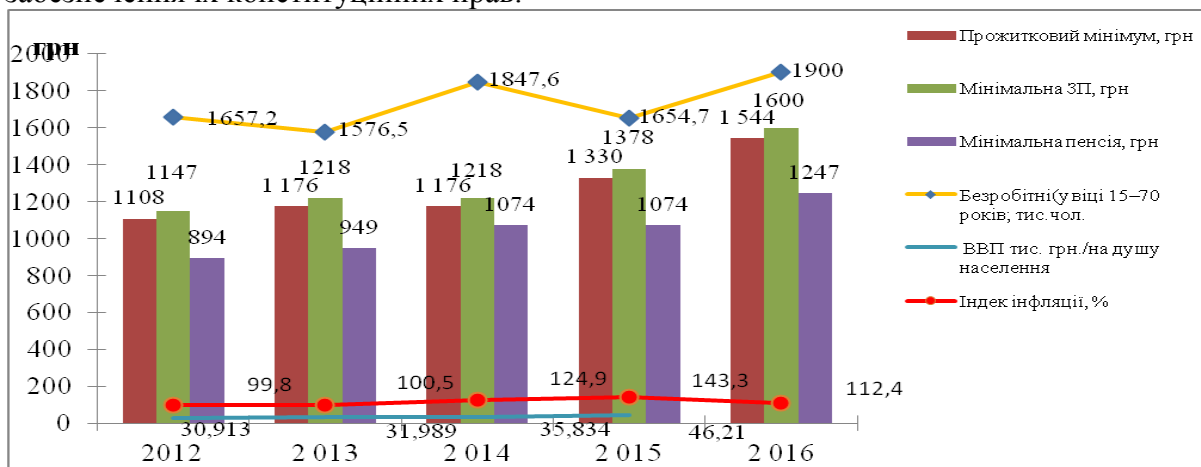

Рис. 1. Основні показники рівня життя в Україні за 2012-2016 рр.
Складено автором за [4; 5]

Фінансування соціальної сфери в Україні здійснюється за такими основними напрямками:

– Видатки на освіту направляються на фінансування: дошкільної освіти, загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти, вищої освіти, післядипломної освіти, позашкільної освіти та заходів із позашкільної роботи з дітьми, програм матеріального забезпечення навчальних закладів, фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері освіти, інших закладів та заходів у сфері освіти.

– Бюджетні видатки на охорону здоров'я направляються на фінансування: медичної продукції та обладнання, поліклінік і амбулаторій, швидких та невідкладних допомог, лікарень та санаторно-курортних закладів, санітарно-профілактичних та протиепідемічних заходів і закладів, фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері охорони здоров'я, іншої діяльності у сфері охорони здоров'я.

– Бюджетні видатки на духовний та фізичний розвиток направляються на фінансування: фізична культура і спорт, культура та мистецтво, засоби масової інформації, фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку, інша діяльність у сфері духовного та фізичного розвитку та інформації.

– Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення направляються на фінансування: соціальний захист у випадку непрацездатності, соціальний захист пенсіонерів, соціальний захист ветеранів війни та праці, соціальний захист сім'ї, дітей та молоді, соціальний захист безробітних, допомога у вирішенні житлового питання, соціальний захист інших категорій населення, фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту, інша діяльність у сфері соціального захисту [1].

Фінансування суспільних послуг здійснюється за рахунок державного або місцевих бюджетів. На сьогодні актуальною проблемою являється розподіл функцій, завдань та повноважень на здійснення видатків між державним та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами різних видів. Відповідно до бюджетного кодексу у видатковій частині місцевих бюджетів видатки поділені на три групи (рис. 2).

Рис. 2. Розподіл видатків між місцевими бюджетами

* Розроблено автором за [1].

Місцеві бюджети є фінансовою основою органів місцевого самоврядування, відіграють важливу соціально-економічну роль у суспільстві та виконують інвестиційну функцію. В цілому, місцеві бюджети відображають систему економічних відносин, які складаються в суспільстві з приводу утворення децентралізованих фондів грошових коштів, їх розподілу та використання для надання суспільних благ на місцевому (локальному) рівні [7].

Видатки мають певний економічний зміст, зумовлений суспільним способом виробництва, природою та функціями держави, відіграють вирішальну роль у задоволенні потреб соціально-економічного розвитку країни (табл. 1).

Таблиця 1

Видатки на соціальну сферу за 2012-2016 рр., млрд. грн

Видатки на соціальну сферу	2012	2013	2014	2015	2016
Охорона здоров'я					
Державний бюджет	11,36	12,88	10,58	11,45	12,65
% до зведеного бюджету	19,4	20,9	18,5	16,1	16,8
Місцеві бюджети	47,10	48,69	46,57	59,55	62,59
% до зведеного бюджету	80,6	79,1	81,5	83,9	83,2
Духовний та фізичний розвиток					
Державний бюджет	5,49	5,11	4,87	6,62	5,0
% до зведеного бюджету	40,2	37,4	35,2	40,8	28,9
Місцеві бюджети	8,15	8,55	8,99	9,61	12,3
% до зведеного бюджету	59,8	62,6	64,8	59,2	71,1
Освіта					
Державний бюджет	30,24	30,94	28,68	30,19	37,03
% до зведеного бюджету	29,8	29,3	28,6	26,4	27,7
Місцеві бюджети	71,31	74,60	71,43	84,01	96,51
% до зведеного бюджету	70,2	70,7	71,4	73,6	72,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення					
Державний бюджет	72,25	88,55	80,56	103,70	9,47
% до зведеного бюджету	60,1	61,0	58,4	58,8	9,1
Місцеві бюджети	50,05	56,52	57,45	72,64	94,05
% до зведеного бюджету	39,9	39,0	41,6	41,2	90,9

Відбулися зміни частки Державного та місцевих бюджетів у фінансуванні освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення. У 2015 році здійснено перший етап фінансової децентралізації, як результат розширено права органів місцевого самоврядування, збільшено джерела формування доходів місцевих бюджетів. Систему вертикального збалансування усіх місцевих бюджетів замінено системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Запроваджено нові субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, зокрема освітня, медична та інші.

Найбільшу питому вагу в структурі видатків на соціальну сферу становлять видатки на освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення. Це свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки малозабезпечених верств українського суспільства та намагання реформувати вітчизняну систему освіти. Дотримання вимог Європейського Союзу щодо намірів вступу до ЄС, визначило в 2015 р. значне подорожчання вартості комунальних послуг, що змусило майже дві третини населення країни звернутися за субсидіями до органів державної влади. Як наслідок, частка видатків на допомогу у вирішенні житлового питання становила 8,8% загальної суми видатків на соціальний захист проти 1,88–1,85% у 2013–2014 рр. Частка видатків на забезпечення пенсіонерів – 56,47% є найбільшою в структурі видатків на соціальний захист, майже 20% припадає на допомогу сім'ям з дітьми [6].

Важливу роль для становлення самостійних місцевих бюджетів відіграє порядок здійснення видатків та склад цих видатків. Склад і структура видатків місцевих бюджетів визначається їх економічним змістом та роллю в розподілі національного доходу (табл. 2).

Як видно з даної таблиці загальна сума видатків має тенденцію до збільшення. Це свідчить про покращення якості освіти та медичного обслуговування, підвищення соціального захисту населення та загалом збільшення фінансування на соціально-культурний розвиток Волинської області. Частка коштів, яка виділялася на фінансування цільових програм соціально-культурної сфери займає найбільшу питому вагу. Так у 2016 році питома вага видатків місцевих бюджетів Волинської області на соціальний захист становила 35,7 %, проте порівняно з 2015 р. вони зросли на 38,6 %, а за п'ять років - зросли на 126,3 %. Частка видатків на освіту та охорону здоров'я відповідно становила 34,9 % та 17,8%. Проте порівняно з 2012 роком видатки зросли на 41 % та 44,4 % відповідно.

Одним із ключових завдань місцевих бюджетів і надалі залишається проведення поступової політики підвищення соціальних стандартів і збільшення видатків соціального характеру.

Таблиця 2

Динаміка та структура видатків місцевих бюджетів Волинської області за 2012-2016 рр.

Статті видатків	2012 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік		Відхилення 2016/2012		Відхилення 2016/2015	
	тис.грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Освіта	1748531,3	37,5	11883971,6	37,4	1959673,5	36,5	2353209,8	34,9	2465062	34,9	716530,2	41,0	111851,7	4,8
Охорона здоров'я	866597,0	18,6	925085,7	18,4	980635,7	18,3	1195779,4	17,8	1251283	17,8	384685,7	44,4	55503,3	4,6
Соціальний захист	1474028,4	31,6	1744592,1	34,7	1917941,1	35,8	2406075,8	35,7	3335062	35,7	1861033,3	126,3	928985,9	38,6
Культура і мистецтво	172775,9	3,7	185759,6	3,7	190905,0	3,6	218262,3	3,2	236380,6	3,2	63604,7	36,8	18118,3	8,3
Фізкультура і спорт	36476,4	0,8	38951,2	0,8	40853,3	0,8	53819,6	0,8	64851,4	0,8	28375	77,8	11031,8	20,5
Державне управління	155744,6	3,3	167238,4	3,3	175940,9	3,3	220444,4	3,3	264065	3,3	108320,4	69,6	43620,6	19,8
Правоохоронна діяльність	5843,1	0,1	6062,6	0,1	7552,3	0,1	9498,0	0,1	9877,9	0,1	4034,8	69,1	379,9	4,0
ЖКГ	152267,9	3,3	35619,1	0,7	40352,3	0,8	115451,6	1,7	112667,7	1,7	-39600,2	-26,0	-2783,9	-2,4
ЗМІ	3755,6	0,08	5351,7	0,1	4567,9	0,1	49,55,0	0,07	4786,8	0,1	1031,2	27,5	-168,2	-3,4
Будівництво	249,0	0,005	917,7	0,02	2649,0	0,05	2491,9	0,04	2468,7	0,0	2219,7	891,4	-23,2	-0,9
Сільське господарство	9380,4	0,2	7351,2	0,2	8859,3	0,2	21545,4	0,3	24070,1	0,3	14689,7	156,6	2524,7	11,7
Транспорт	26519,6	0,6	25783,8	0,5	29770,4	0,6	79954,8	1,2	132553,7	1,2	106034,1	399,8	52598,9	65,8
Інші послуги, пов'язані з економіч. діяльністю	1054,0	0,02	982,6	0,02	1498,7	0,03	2820,6	0,04	14269,6	0,0	13215,6	1253,9	11449	405,9
Охорона навколиш. природного середовища	79,5	0,002	135,7	0,001	53,9	0,001	1489,2	0,02	768	0,0	688,5	866,0	-721,2	-48,4
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій	1160,1	0,03	2075,1	0,04	2023,2	0,04	6606,7	0,1	6207,9	0,1	5047,8	435,1	-398,8	-6,0
Обслуговування боргу	4032,4	0,09	1741,4	0,03	71,9	0,001	110,3	0,001	75,5	0,0	-3956,9	-98,1	-34,8	-31,6
Видатки, не віднесені до основних груп	2651,4	0,06	2987,2	0,06	2254,5	0,04	42387,2	0,6	4870,7	0,6	2219,3	83,7	-37516,5	-88,5
Всього по галузях соц.-культурної сфери	4298409,0	92,2	4778360,1	94,9	5090008,6	94,7	6227146,9	92,5	7352638	92,5	3054228,9	71,1	1125491	18,1
Всього видатків	4661146,6	100	5034606,7	100	5365602,8	100	6734902	100	7929320	100,0	3268172,9	70,1	1194418	17,7

Джерело: складено автором за даними [5]

Незважаючи на значний обсяг фінансування видатки на сферу соціального захисту та соціального забезпечення в Україні у розрахунку на одну особу є доволі низькими, порівняно з відповідними показниками розвинутих країн світу. Так, діюча в Україні система державних соціальних стандартів, пільг, соціальних та компенсаційних виплат, соціальних послуг, інших форм та видів соціального захисту потребує перегляду та суттєвої модернізації відповідно до європейської моделі соціального захисту та соціального забезпечення, згідно з якою вона передбачає спільність дій держави і громадянського суспільства, спрямованих на те, щоб для всіх громадян забезпечувалось: задоволення основних матеріальних потреб; участь у житті суспільства; посилення соціальної згуртованості [2, с. 10].

Висновки. Однією з ознак неефективності системи соціального забезпечення є відсутність якісної системи соціальних стандартів. Про те, що вони є низькими свідчить той факт, що, незважаючи на кількісне зростання матеріального добробуту населення, істотного поліпшення якості життя не відбулось. Соціальна політика держави повинна спрямовуватися не на скорочення державного фінансування, а на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та забезпечення стабільного розвитку. Оскільки тільки за бюджетної підтримки галузей соціальної сфери гарантовано виконуватимуться ті соціальні завдання, які ставить перед собою кожна цивілізована держава.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 №2456-МШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
2. Біла С.О. Місцеве самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку: аналітична доповідь / С.О. Біла. – К.: НІСД, 2009. – 62 с.
3. Борщевич Л.О. Місцевий бюджет як основа фінансової самостійності. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. / Л.О. Борщевич. – Х.: ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. – Вип. 1 (24). – 492 с.
4. Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja>.
5. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2011-2015 рр / В.В. Зубенко, І.В. Самчинська, А.Ю. Рудик [та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи ЗМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2015. – 72 с.
6. Гордієнко Л.А. Оцінка фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/27.pdf>
7. Сеньків Т. Самостійність місцевих бюджетів: стан, проблеми, шляхи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eforum-lntu.com/assets/files/articles/2012/1/45.pdf>